

תמונת מצב 2020

הפרות זכויות מהגרי עבודה מתאילנד במשקים החקלאיים בישראל

עובדי חקלאות בישראל כיום

על פי נתונים רשמיים, בענף החקלאות בישראל מועסקים:

- כ-25,000 עובדים שכירים וכ-10,000 עצמאיים ישראליםⁱ

- כ-15,000 עובדים פלסטיניםⁱⁱ

- וכ-23,000 מהגרי עבודה מתאילנדⁱⁱⁱ

ישנן עוד שתי קבוצות נוספות של מהגרי עבודה בענף החקלאות בישראל שלא מוזכרות בנתונים הרשמיים:

- כ-4,000 "משתלמים" בחקלאות אשר מגיעים מדי שנה לישראל ממדינות מתפתחות, על מנת להשתתף בתוכניות אקדמיות שנתיות הכוללות לימודים עיוניים ומעשיים. הסטודנטים מגיעים באמצעות אשרת סטודנט שאינה מתירה להם לעבוד בארץ. לרוב תכניות אלה בחקלאות אינן אלא תרמית שמטרתה יבוא עובדים זרים בתחום החקלאות מעבר למכסות המותרות במתכונת גיוס שמאפשרת לפגיעות קשות בזכויות היסוד שלה^{iv}.
- כ-400 עובדים ממדינות מתפתחות, למשל הודו, עובדים בענף החקלאות בישראל תחת אשרה של מתנדבים. המתנדבים איתם קו לעובד נפגש לא הגיעו לישראל בכדי להתנדב אלא בכדי להתפרנס. הבאתם באמצעות אשרת "מתנדבים" מאפשרת למעסיקיהם לגייס אותם ולנצל אותם, תוך תשלום של שכר נמוך משכר המינימום. בהיעדר אלטרנטיבות, העובדים הללו מסכימים להגיע ולקבל משכורת של מתנדב^v.

מהגרי עבודה מתאילנד בענף החקלאות

מהגרי העבודה מתאילנד המועסקים בענף החקלאות בישראל מגויסים בתאילנד על בסיס הסכם בילטרלי בין ישראל לתאילנד. הם מורשים לשהות בישראל כשאשרתם מחודשת כל שנה עד לתקופה מקסימלית של חמש שנים ושלושה חודשים. אשרתם מיועדת אך ורק לעבודה בענף החקלאות. 97% מהם גברים (כ-22,000 גברים וכ-700 נשים). העובדים מתגוררים בדרך כלל בשטחי המשק בו הם עובדים, אשר לעתים גם נמצאים מחוץ ליישוב. מעבר לבידוד הגאוגרפי, רוב העובדים מדברים אך ורק את השפה התאית, מה שמבודד אותם עוד יותר מהחברה הישראלית הסובבת אותם.

דיני העבודה בישראל חלים גם על מהגרי עבודה. בנוסף לזה, מהגרי עבודה אמורים ליהנות גם מזכויות ספציפיות נוספות, כמו הזכות למקום מגורים הולם. בפועל, רוב מהגרי העבודה מתאילנד לא זוכים ליהנות מהזכויות להם הם זכאים כשהחברה הישראלית מתעלמת מהם בהיותם נסתרים בתוך משקיהם.

נתונים מדאיגים

1. אי תשלום שכר זכויות סוציאליות

על פי נתונים שנאספו על ידי קו לעובד, 83%^{vi} ממהגרי העבודה מתאילנד לא מקבלים שכר מינימום כחוק. כמו כן, 77%^{vii} לא מקבלים ממעסיקיהם תלושי שכר מדי חודש, כקבוע בחוק. על פי דיווחים המתקבלים מעובדים שפונים לקו לעובד,

גם כשעובדים כן מקבלים תלושי שכר, לעיתים קרובות מספר השעות הרשומות בתלושים נמוך ממספר השעות שעבדו בפועל. הרישום של מספר שעות נמוך מזה שנעשה בפועל נועד להסתיר את העובדה שבמציאות העובדים מקבלים שכר שעתי מתחת לשכר המינימום. בעוד ששכר המינימום בשנת 2020 עומד על 29.12 ש"ח ברוטו לשעה, עובדים רבים דיווחו לקו לעובד ששכרם נע בין 18-20 ש"ח לשעה.

רוב העובדים הפונים לקו לעובד מדווחים כי אין בבעלותם חשבון בנק בישראל וזאת בניגוד לדרישת החוק. החוק דורש מכל מעסיק לפתוח חשבון בנק בישראל עבור כל מהגר עבודה, אליו יעביר את שכרו החודשי. במקרים רבים השכר משולם במזומן, או מועבר ישירות לתאילנד על ידי הלשכה הפרטית העובדת עם המעסיק, או על ידי המעסיק עצמו. נוהג זה עומד בניגוד להוראות החוק ויכול ליצור אי שקיפות לגבי הסכום המועבר. מלבד זאת, הדבר יכול להוביל לחוסר מסוגלותו של העובד לנהל את כספו.

רוב מהגרי העבודה מתאילנד שבים לביתם לאחר תקופת עבודתם בישראל מבלי לקבל את מלוא כספי הפנסיה והפיצויים המגיעים להם. מעסיקים בענף החקלאות, בדומה למעסיקים של מהגרי עבודה בענפים אחרים, אמורים לשלם פנסיה ופיצויים באמצעות הפקדות חודשיות בחשבון בנק ייעודי – חשבון פיקדון. העובדים יכולים לעקוב אחר מצב חשבון זה, אך יוכלו למשוך את הכסף רק כאשר יעזבו את ישראל בסיום תקופת העסקתם. למרבה הצער, בענף החקלאות ארגוני החקלאים חסמו את יצירתו של חשבון פיקדון ייעודי. בתום תקופת העסקתם העובדים ממשיכים לנהל מו"מ עם המעסיקים בכדי לקבל את הזכויות הללו, המגיעות להם על פי חוק. במקרים רבים העובדים עוזבים את ישראל לאחר חמש שנים ושלושה חודשים של עבודה קשה מאוד בלי לקבל בכלל פיצויים וזכויות נוספות המגיעים להם. במקרים אחרים הם מקבלים סכום קטן בהרבה מזה המגיע להם לפי החוק.

2. הפרה שיטתית של זכויות לסביבת עבודה בטוחה ומוגנת

מהגרי עבודה בחקלאות סובלים מהפרות מרובות של כללי הבטיחות בעבודה. משיחות עם עובדים ועם אנשי בטיחות בחקלאות עולה כי מספר רב של עובדים לא מקבלים הדרכה ואמצעי הגנה הנדרשים עבור ביצוע עבודות מסוכנות, כגון עבודה עם חומרי הדברה או עבודה בגובה. בנוסף, העובדים אינם עוברים בדיקות רפואיות תעסוקתיות ולא מקבלים חיסונים כקבוע בחוק. עובדים המתגוררים באזור עוטף עזה נשלחים לעיתים לעבודה בשדות בעתות של עימותים באזור, גם בשעה שהעבודה בשטחים חקלאיים אסורה. העובדים אינם מודעים לכך שהם לא אמורים לעבוד מכיוון שהנחיות פיקוד העורף מקומיות ומפורסמות רק בעברית.

3. תנאי מגורים מחפירים

עובדים רבים מדווחים כי מגוריהם אינם ראויים למחייה. 18%^{viii} מדווחים כי הם ישנים בחדרים ללא חלונות ו-30%^{ix} מדווחים כי מגוריהם לא עומדים בדרישה של תא שירותים אחד עבור כל שמונה עובדים.

4. העדר נגישות לשירותי בריאות ורווחה

החוק קובע שלכל עובד יוסדר ביטוח רפואי פרטי בישראל, אולם בפועל נגישותם של העובדים לרופאים ולמרפאות מוגבלת בהיעדר שירותי תרגום. שירותים סוציאליים אינם נגישים בעבורם גם גן, על אף צרכים רבים. כך, תופעות כמו התאבדויות ושימוש בסמים ואלכוהול לא מטופלות כלל.

5. לשכות פרטיות המשרתות את האינטרסים של המעסיקים

ישנן בישראל 14 לשכות פרטיות בענף החקלאות אשר תפקידן לסייע לעובדים ולמעסיקהם לתקשר זה עם זה. הלשכות גם מסייעות בחידוש אשרות והיתרי עבודה, העברת עובדים בין מעסיקים, תרגומים ועניינים נוספים. בשל מחסור בשפה משותפת, המגע העיקרי של מהגרי העבודה עם מעסיקהם ועם הרשויות בישראל עובר דרך מתורגמני הלשכות הפרטיות.

העובדים מצורפים באופן אוטומטי ללשכת מעסיקים, והם משלמים עבור שירותיה סכום חד פעמי עם הגעתם לישראל. המעסיקים משלמים לסוכנויות במגוון דרכים אחרות שאינן מוסדרות. בעוד שלשכות אלה אמורות לעבוד לטובת המעסיקים והעובדים כאחד, ^x 90% מהעובדים מדווחים כי בפועל הן משרתות בעיקר את האינטרסים של המעסיקים. כמו כן, ללשכות אין אחריות כלפי העובדים מעבר לחובה מעורפלת לסייע להם.

עמותת קו לעובד מקבל באופן קבוע דיווחים מצמררים על התנהגות לשכות ומתורגמנים לתאית העובדים איתן: עובדים מגורשים מישראל בכוח בטרם הוסדרו התשלומים המגיעים להם בתום העסקתם, דרישות תשלום עבור שירותים שאמורים להינתן להם ללא תשלום נוסף כמו העברה למעסיק חדש, עובדים המבקשים את זכויותיהם הבסיסיות ובשל כך מועברים למעסיק אחר כעונש על היותם "עובדים בעייתיים".

6. היעדר אכיפה

95% ממהגרי עבודה בחקלאות טוענים כי מעולם לא ראו פקח או מפקח? מטעם האכיפה במשק החקלאי בו הם עובדים.^{xi}

7. מגפת הקורונה

מגפת הקורונה שפרצה בראשית שנת 2020 לא שינתה משמעותית את מצבם של מהגרי העבודה מתאילנד. תחום החקלאות המשיך לעבוד כרגיל בשל היותו תחום כלכלי חיוני. סגירת השמיים מנעה את חזרתם לתאילנד של עובדים שסיימו את תקופתם המרבית בישראל, ומנעה מעובדים שהיו בחופשת מולדת (כמו גם מעובדים חדשים) להגיע לישראל.

צעדים שיש לנקוט

1. אכיפה: על ממשלת ישראל להפסיק להתחמק מחובותיה הקבועות בחוק, באמנות בינ"ל ובהסכם הביטורלי עליו מדינת ישראל חתומה עם תאילנד. על הממשלה להפוך את האכיפה לאפקטיבית בכך שתביא להרתעה מספקת, על מנת שהמעסיקים בחקלאות והלשכות יצייתו לחוק.

2. שינויים בשיטת הלשכות הפרטיות: יש לשקול מחדש את אופן ניהול יחסי מעסיקים-לשכות-עובדים. יש לקבוע את חובות הלשכות הפרטיות ואת האופן בו מעסיקים משלמים בעבור שרותי הלשכות. כל זאת על מנת להבטיח כי עובדים הזקוקים לעזרה יוכלו לקבל אותה מהלשכות.

3. השלמת המהלך של יצירת חשבונות פיקדון לעובדים בענף החקלאות. על המעסיקים לשלם פנסיה ופיצויים כפי שמחייב אותם החוק. חשבון הפיקדון הוא אמצעי להבטיח כי העובדים יקבלו את הזכויות המגיעות להם.

4. קולות נוספים. הרשויות אדישות אל מול ההפרות הבוטות של זכויות מהגרי העבודה. יש צורך בהתגייסותם של אנשים וארגונים נוספים שידרשו מהממשלה לפעול, על מנת שקבוצה פגיעה ומבודדת זו של כ-23,000 עובדים תקבל יחס אנושי יותר וזכויותיהם יכובדו.

מידע נוסף: פרק 1 "גיוס מהגרי עבודה לחקלאות" מתוך "יעילות ההסכמים הביטורליים: גיוס, מימוש זכויות, תנאי חיים ותעסוקה של מהגרי עבודה לענפי החקלאות, הבנייה והסיעוד בישראל 2011-2018" המרכז האקדמי רופין, רשות האוכלוסין וההגירה וארגון CIMI, 2019. זמין באינטרנט (קישור).

"תעסוקה בענף החקלאות, 2017", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018	i
"תעסוקה בענף החקלאות, 2017", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018	ii
"נתוני זרים בישראל, 2019", רשות האוכלוסין וההגירה, 2020	iii
מספר שקו לעובד קיבל מרשות האוכלוסין וההגירה, 2019	iv
מספר שקו לעובד קיבל מרשות האוכלוסין וההגירה. 2019	v
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020	vi
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020	vii
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020	viii
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020	ix
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020	x
תוצאת סקר בעמוד הפייסבוק בתאית של קו לעובד, 2020 ^{xi}	